

Otázka č. 11.b: Učebnice – didaktický text

Ukázka 11.b: Pobělohorské období v učebnici dějepisu (pozor, ukázky záměrně nejsou seřazeny podle roku vydání učebnic):

- Skládaný, Marián – Jílek, Tomáš – Baďurík, Jozef – Butvinová, Marta. *Dějepis pro 6. ročník základní školy*, Praha 1989, s. 165–168.
- Jaroslav Vlach – Jan V. Krecar. *Dějepis obecný pro nižší třídy škol středních. Díl III. Dějiny novověku od míru vestfálského*, Praha 1922, s. 19–21.

Text 1:

Ze všech řádů největšího rozšíření nabyt řád jezuitský, který založil četné koleje (sbory). V Čechách bylo jich 13 (v Praze 3, Krumlově, Jindřichově Hradci, Klatovech, Březnici, Chebu, Chomutově, Litoměřicích, Jičíně, Hradci Králové, Kutné Hoře). Jesuitům ponechány učitelské stolice na fakultě bohoslovecké a filosofické (1954), jakož i městské školy, dříve spravované univerzitou, a zařizována jezuitská gymnázia.

A rovněž za Leopolda I. Persekuce trvaly dále. po celou vládu Leopolda, jenž původně vychovávan byl jesuity ke stavu duchovnímu, měli na císaře veliký vliv jesuité. Byla to doba jezuitského rozkvětu v Čechách, ale pro Čechy nejhlubšího úpadku národního vůbec, vědeckého zvláště. Zatím co bohatství a moc jezuitského řádu projevovala se stavbami nádherných kostelův a bohatých klášterů, jich sloh vyznačoval se theatrálním vkusem (stavby byly přeplněny vně i uvnitř), většina obcí neměla škol, vyučování na školách vyšších ovládali jesuité úplně a vědecké bádání bylo jimi potlačováno.

Knih starých nebylo, Ze všech řádů největšího rozšíření nabyt řád jezuitský, který založil četné koleje (sbory). V Čechách bylo jich 13 (v Praze 3, Krumlově, Jindřichově Hradci, Klatovech, Březnici, Chebu, Chomutově, Litoměřicích, Jičíně, Hradci Králové, Kutné Hoře). Jesuitům ponechány učitelské stolice na fakultě bohoslovecké a filosofické (1954), jakož i městské školy, dříve spravované univerzitou, a zařizována jezuitská gymnázia.

A rovněž za Leopolda I. Persekuce trvaly dále. po celou vládu Leopolda, jenž původně vychovávan byl jesuity ke stavu duchovnímu, měli na císaře veliký vliv jesuité. Byla to doba jezuitského rozkvětu v Čechách, ale pro Čechy nejhlubšího úpadku národního vůbec, vědeckého zvláště. Zatím co bohatství a moc jezuitského řádu projevovala se stavbami nádherných kostelův a bohatých klášterů, jich sloh vyznačoval se theatrálním vkusem (stavby byly přeplněny vně i uvnitř), většina obcí neměla škol, vyučování na školách vyšších ovládali jesuité úplně a vědecké bádání bylo jimi potlačováno.

Knih starých nebylo, – co bylo české jako kacířské bylo spáleno – a nové nebyly vydávány. Nevědomost lidu byla nesmírná. I bylo v té době toho lidu líto některým katolickým kněžím, kteří se snažili uchovati v lidu památku jeho slavných dějin a tím i jeho jazyk. Takovým horlivým vlastencem byl Boh. Balbín ze staročeského rodu rytířského, rodem z Hradce Králové (1621–1686).

Psal spisy své již latinsky, ale nesměl je vydati tiskem; je to „Obrana jazyka slovanského, zvláště pak českého“. Česky psal jen kanovník Tomáš Pešina z Čechorodu (1629–1680), rodem z Počátek („Předchůdce Moravopisu“) a křižovník Jan Fr. Beckovský (1658–1725), rodem z Něm. Brodu, („Poselkyně starých příběhů českých“).

Stav lidu poddaného byl po bitvě pobělohorské neskonale trudnější než dříve. Ohromná část půdy octla se v rukou cizích dobrodruhů, cizinců jiné víry, jiné národnosti, kteří nemohli ani cítiti s poddaným lidem. Ukládali ožebračenému již lidu nesmírná břemena, jež

jako upír vydíralo panské úřednictvo, kdežto šlechtě a měšťanům bylo volno se vystěhovati, nebylo tak dovoleno lidu selskému.

V té době vedeny byly války turecké, aby rozšířeno bylo panství habsburské. Ač přímo nebylo bojováno v našich zemích, trpěly země české válkami těmi nejvíce. Musily přispívati na jich vedení (za český peníz hlavně byly války vedeny), a daně vybírány s krutostí a přísností neobyčejnou. Velmi často za válek těch (jako r. 1683 za první války turecké za obléhání Nových Zámků) nepřátelské tlupy pustošily Slovensko, vnikly do Moravy, ničily kraje a města. Na bojištích tureckých krváceli přehojně synové národa českého pro hrabivost habsburské dynastie. A za to – Ferdinand III. česky trochu uměl – Leopold korunovační přísahu (v Prešpurku korunován 1655) skládal 1656 německy a za celou dobu svého králování česky se nenaučil. Nesídlil v Praze; do Prahy přijel, když utíkal před velkým morem (1680), který také z Uher přišel až do Čech, a jak se udává, jen v Čechách zemřelo na 100 000 lidí.

Pod tíží daňovou trpěl hlavně lid selský a poddaný. Není proto divu, že lid venkovský snadno se podnítl k povstání. Když Emerich Tököly pozdvihl se proti Leopoldovi, tu Ludvík XIV., chtěje všemožně zaneprázdnovati císaře, posílal do Čech vzkazy, že jim pošle pomoc, aby dosáhli bývalé samostatnosti, zejména náboženské. Lid venkovský, do té doby z veliké části alespoň potají pod obojí, počal se shlukovat v zástupy a připravoval se k boji za věc spravedlivou, aby se zbavil svých pout a okovů. Tak r. 1680 vypuklo selské povstání v kraji čáslavském, litomyšlském a plzeňském. Povstání byla vždy krutě potlačena a k zotročení lidu úplně využita. Tak na Domažlicku baron Laminger odňal svým poddaným Chodům, ačkoliv se povstání nezúčastnili, všechny jejich starodávné svobody; hrdinný obhájce svobod chodských, Jan Sladký, řeč. Kozina, byl v Plzni popraven.

Text 2:

Třicetiletá válka hluboce zasáhla do života obyvatel našich zemí. boje na našem území těžce doléhaly na venkovský lid. Drancování vesnic a ničení úrody dohnaly mnoho poddaných k útekům z jejich hospodářství. Venkov se vylidňoval, někde zůstaly opuštěné celé vesnice. Vzrůstaly nároky na ty poddané, kteří zůstali. Feudálové je nutili pracovat i za jejich zběhlé druhy.

Robota na panském vzrostla na několik dní v týdnu. Někde museli poddaní robotovat dokonce celý týden. Zůstávalo jim málo času na obdělávání vlastních polí. Častokrát na nich pracovali i v noci. kromě poplatků státu a církvi museli platit i mimořádné daně na vydržování vojska. Na živobytí jim zbyla asi jen třetina z toho, co se urodilo. Mimoto dávali feudálovi při různých příležitostech (svátcích, svatbách) ještě dary – drůbež, máslo, vejce a jiné potraviny.

Nevolnické postavení a útlak vyvolávaly odpor lidu. Množily se vzpoury a povstání. V letech 1631–1632 probíhalo na jihovýchodním Slovensku povstání pod vedením Petra Csaszara (časára). Při vyjednávání šlechta Csaszara zajala a v Košicích ho popravila. Tehdy vypuklo nové povstání a rozšířilo se po východním Slovensku.

Po třicetileté válce klesl počet poddaných v Čechách na pouhých 800 tisíc, Útlak poddaných zesílil. Množily se útek poddaných. když poddaní nedosáhli od zemských úřadů ulehčení roboty, obraceli se s žádostmi o pomoc na krále. panovník však v odpovědích požadoval pouze poslušnost poddaných vůči vrchnosti. Nespokojenost lidu vyústila roku 1680 v nevolnické povstání. ze severních a západních oblastí se povstání rozšířilo téměř po celých Čechách a Moravě. Na mnoha místech zasáhlo vojsko. K nejtěžším bojům došlo u Tachova a Litomyšle. Desítky poddaných byly popraveny v okolí Litoměřic, Slaného a Žatce. Po potlačení povstání byl vydán robotní patent, který stanovil délku roboty na tři dny v týdnu. Vydáním robotního patentu bylo v Čechách dovršeno znevolnění poddaných.

Upevňování nevolnictví naráželo na protesty poddaných. V letech 1693–1695 povstali dosud svobodní Chodové v západním pohraničí Čech proti místnímu feudálovi, který z nich chtěl udělat nevolníky. S nasazením vojska se podařilo vzpouru potlačit. Jeden z jejích vůdců, Jan Sladký, zvaný Kozina, byl veřejně popraven.

V období zvýšeného útlaku lidu začali proti feudálům bojovat i jednotlivci. Ze zběhlých poddaných se vytvářely zbojnické družiny. Zbojnictví se nejvíce rozšířilo v hornatých krajích Slovenska. Legendární postavou se stal Juraj Jánošík, který „bohatým bral a chudým dával“. Byl zrazen, zajat a roku 1713 v Liptovském Mikuláši popraven. Postavu Jánošíka opěvoval slovenský lid v písních a pověstech. Jánošík se stal symbolem boje proti panskému útlaku a za národní svobodu.